

Pečman, Rudolf

Kardinálské protesty

In: Pečman, Rudolf. *Vivaldi a jeho doba*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2008, pp. [173]-180

ISBN 9788021046016

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/123803>

Access Date: 01. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Kardinálské protesty

Apoštolský nuncius povolal 16. listopadu 1737 Antonia Vivaldiho a zakázal mu styk s *Annou Girò*. Učinil tak jménem kardinála *Tommasa Rufo*.

K vyslovení zákazu došlo v době, kdy Vivaldi intenzivně spolupracoval s *Ferrarou*. Dne 28. října 1736 informuje skladatel *Guida Bentivoglia d'Aragona*, že pro Ferraru sestavil silnou skupinu zpěváků. Domnívá se, že v tomto městě bude mít zářný úspěch jako skladatel a rozhoduje se, že pro ferrarskou scénu bude dodávat své opery za honorář pouhých šesti zecchinů za každé nové dílo. Nevadí mu, že to je vlastně plat pouhého kopisty. Zapomene, že se přel s benátským Teatro San Cassiano o pouhý jeden zecchin, když mu nabízelo honorář 99 zecchinů místo požadovaného jednoho sta. *Bentivoglio* se v dopise také doví, že slečna *Anna Girò* mu vyslovila hlubokou poklonu. Má zpívat ve Ferrare, Vivaldi by se tam za ní rád vypravil, ale má prý právě v Divadle Cassiano nyní mnoho povinností, takže by se za ní mohl vydat až po karnevalu příštího roku.

Za tři týdny obdrží *Bentivoglio* další Vivaldiho dopis. Mistr mu sděluje, že pro Ferraru aranžoval operu *Demetrio*, dílo *Johanna Adolfa Hasseho*. Napsal nové recitativy pro *Demetria* a pro zpěváky vytvořil své vlastní árie. Je jich přemnoho („moltissime arie“). První akt Vivaldiho verze Hasseho *Demetria* je hotov. Vivaldi jej bude se zpěváky nastudovávat v Benátkách. Dne 26. prosince 1736, kdy začíná zimní stagiona, pak Vivaldi vyslovuje *Bentivogliovi* přesvědčení, že *Demetrio* bude ve Ferrare dobře přijat. Právě dnes dal kopistům hotové akty druhé opery německého autora Hasseho. *Alessandro nell'Indie* má převýborné libreto *Pietra Metastasia* (my podotýkáme, že k němu sáhl i *Händel*, ale změnil titul na označení *Il Poro*, HWV 28; operu *Händel* komponoval 1730–1731, v londýnském Haymarketu měla premiéru 2. února 1731). V dopise *Bentivogliovi*, to opět podotýkáme, není zmínka, že *Alessandra nell'Indie* alias *Pora* zhudebnil také *Leonardo Vinci*, *Hasse* pak původně pod názvem *Cleofide*. Z téže textové předlohy vycházel i *Nicola Porpora*, k Metastasiovu libretu se přiklonil též *Christoph Willibald Gluck*. Střet *Pora*, nejmocnějšího vládce v Paňdžábu, s Alexandrem Velikým tvoří oblíbené exotické osvětí opery.

Kolem 26. prosince 1736 měl *Hasseho Demetrio* slavnou premiéru v Teatro Bonacossi ve Ferrare. Úspěch slavila *Anna Girò* v partii Cleonice. Vivaldi se jistě raduje s ní, ale *Bentivogliovi* si stěžuje (29. prosince), že není spokojen s chováním impresária ferrarské opery, *abbého Giuseppe Marii Bollaniho* (o něm jsme psali i výše). Změnil své rozhodnutí, neboť původně žádal, bryskně a důrazně, aby v Teatro Bonacossi byla uvedena *Ginevra* a *Olimpiade*, nyní však začal náhle mít zájem o *Demetria* a *Alessandra nell'Indie*. Obě posledně jmenované opery způsobily Vivaldimu vedlejší vydání, a tak mu nyní dluží impresário *Bollani* 6 zecchinů a 20 lir.

Bentivoglio považuje rozhodnutí *abbého Bollaniho* za správné, jak se dovídáme z jeho dopisu Vivaldimu ze dne 30. prosince. Schvaluje jeho změny v *Alessandrovi nell'Indie*. Připojuje mínění, že *abbé Bollani* je nezkušený impresário. Veškeré nesrovnalosti s Vivaldim dlužno přičíst tomuto faktu.

Korespondence mezi *Vivaldim* a *Bentivogliem* pokračuje. Skladatel zaslal do Ferrary 3. akt *Alessandra nell'Indie* a prosí svého přítele *markýza Bentivoglio d'Aragona*,

aby zasáhl ve prospěch *Anny Girò*. Necht je jí předána panem *Bollanim* částka 6 zecchinů 20 lir, kterou onen impresáριο Vivaldimu dluží; on, autor nové verze, se dovídá, že *Demetrio* je prý příliš dlouhý. Trvá čtyři hodiny, a to je pro Ferraru čas tuze rozmáchlý. Byl by ochoten zkrátit recitativy, ale *Daniele Lanzetti* mu sdělil z pověření impresária, aby od zkracování upustil. Vivaldi má jistě potíže i s Divadlem San Cassiano. Předpokládá, že smlouva s ním by mu nyní mohla vynést 100 zecchinů. Ale Teatro S. Cassiano se postavilo k této částce zamítavě. Podle Vivaldiho mínění je špatně vedeno. Nemůže prý riskovat svůj věhlas... (Dopis ze dne 2. ledna 1737.)

Z dopisu benátského divadelního manažera *Lanzettiho* markýzi *Bentivogliovi* se nyní dovídáme (9. ledna), že on, *Lanzetti*, plně akceptuje finanční požadavky Vivaldiho, které vznesl vůči abbému *Bollanimu*. Ale záhy bere *Daniele Lanzetti* svůj výrok zpět (viz jeho dopis *Bentivogliovi* z 12. ledna). Vivaldi prý přehnal své požadavky – a *Lanzettiho* donutil nátlakem, aby odeslal onen dopis z 9. ledna.

O karnevalu 1737 dochází k provedení opery *Alessandro nell'Indie* (*Hasse – Vivaldi*). Teatro Bonacossi ve Ferrare je přeplněno. Několik dní poté otevírá se jeviště Divadla Dolfín v *Trevisu*, aby návštěvníky potěšilo opětovným uvedením Vivaldiho opery *Farnace* (jejíž původní premiéra se uskutečnila 10. února 1727). Nyní – v *Trevisu* – zpívá partii *Tamiřinu* opět *Anna Girò*.

Mezitím napsal markýz *Bentivoglio* poněkud chladný dopis Vivaldimu, v němž mu dává na vědomí, že nepovažuje za nutné, aby Vivaldi uskutečnil cestu do Ferrary. Dopis odešel 17. března. I 5. května 1737 *Bentivoglio* radí Vivaldimu, aby do Ferrary nejedl. Skladatel však neuposlechne návrhů, a míní nato (6. listopadu), že kolem 15. listopadu by přece jen jel do Ferrary.

Od března provázejí Vivaldiho úspěchy. Patrně 26. března 1737 je uveden *Catone in Utica* (Katón v Utice), RV 705, na *Metastasiovo* libreto, v Teatro Filarmonico ve *Veroně*. Stále je tehdy považován za „maestro di cappella di camera di S.A.R. il serenissimo duca di Lorena e maestro de' Concerti del Pio Ospitale della città di Venezia, tedy za kapelníka urozeného vévody z Loreny a koncertního mistra v Ospedale della Pietà v městě Benátkách. *Anna Girò* zpívá v *Catonovi* roli *Marzie* (*Marzia*). Uvedeného dne 26. března navštíví provedení *kurfiřt Karl Albert von Bayern*, pozdější císař *Karel VII*. Opera se mu velmi líbí, věnuje jí obdivnou pozornost. Vivaldi tedy požádá, aby mu bylo povoleno podnikat v Teatro Filarmonico ve *Veroně* („impresa“) v záležitosti opery *Catone in Utica*. Vivaldiho suplika týká se letní stagiony 1737. (Autorovu žádost objevil *Michael Talbot*.) „Impresa“ je udělena. Nadšeně píše Vivaldi *Bentivogliovi* z *Verony* (neboť v ní se nyní ubytoval), že *Catone* měl veliký úspěch. Máme-li vycházet ze šesti provedení, která se (od 3. května, kdy je dopis datován) uskutečnila, můžeme se právem domnívat, že nastudování ve *Veroně* přinese i žádoucí zisk. Rád by napsal pro *Ferraru* podobnou operu (s tanci); muselo by dojít k uvedení ještě v létě, kdy by bylo možno uzavřít s tanečníky za baletní vstupy výhodnou smlouvu, kterou by mohl sám Vivaldi ovlivnit. O karnevalu by bylo třeba zaplatit jen za samotné tance vysokou částku 700 luigiů. Vivaldi míní: „V takových případech se stávám volným podnikatelem (un franco intraprenditore) a zaplatím z vlastní kapsy, a nikoliv z úvěru.“

Markýz Bentivoglio se staví ostražitě k Vivaldiho rozhodnutí jet do Ferrary již 5. května. Přesto ho skladatel 6. listopadu prosí, aby laskavě prosadil, aby mu

20 • Kardinál Tommaso Rufo. Portrét vytvořil A. Bolzoni (1718).
Ferrara, Biblioteca comunale Ariostea.

stála k dispozici tanečnice *Coluzziová* pro jeho plánovanou operu ve Ferrare. Je rozhodnut cestovat do Ferrary dne 15. listopadu 1737. *Bentivoglio* podlehne Vivaldiho požadavku; napíše (10. listopadu) dopis v záležitosti tanečnice *Coluzziové* prokurátorce *Elisabettě Cornaro Foscariiové*. Týž den to oznamuje Vivaldimu.

Vivaldi obratem poděkuje (13. listopadu) za podporu v záležitosti vynikající tanečnice. Objeví-li se *Coluzziová*, mohla by jít opera o dni svatoštěpánském (S. Stefano), tj. 26. prosince, na scénu. Možno-li, on sám vytáhne do Ferrary v pondělí 18. listopadu. Téhož dne odpovídá prokurátorka *Foscariiová* markýzi *Bentivogliovi*; staví se kladně k jeho žádosti v záležitosti slečny *Coluzziové*.

Dá-li Bůh, chce Vivaldi odjet do Ferrary. Ale dovídáme se (z dopisu na *Bentivogliu* z 16. listopadu), dva dny před plánovaným odjezdem, že apoštolský nuncius sdělil Vivaldimu, že Jeho Eminence kardinál *Rufo* (tedy *Tommaso Rufo*) mu

nepovoluje odjet do Ferrary, aby tu provozoval operu – „a to proto“, jak píše Vivaldi, „že jako kněz nečtu mši a že mám přátelský vztah („amicizia“) se zpěvačkou Girò“. Onen *Tommaso Rufo* (1664–1753) byl kardinálem a arcibiskupem ve Ferrare. Jeho postavení v církevní hierarchii bylo pevné. Pocházel z Neapole, byl děkanem Svatého collegia. Ferrara patřila tehdy k papežskému státu. A tak kardinál *Rufo* se mohl postavit proti Vivaldimu a vytknout mu, „e ciò stante essere io religioso che non dice messa, e perchè ho l'amicizia con la Girò cantatrice“. Vivaldi se v památném dopise *Bentivogliovi* ospravedlňuje (citovali jsme z tohoto dopisu již výše). Skladatelovo psaní se podstatně dotýká jeho autobiografie. „Po takové ráně můžete si, Vaše Excellence, představit můj stav. Mám na ramenou tíhu smluv ve výši přes šest tisíc dukátů, smluv, které pro tuto operu (*Catone*, pozn. R. P.) byly podepsány, a dosud jsem vydal více než sto zecchinů. Dělat operu bez *Girò* je nemožné, protože nelze nalézt podobnou primadonu. Dělat operu beze mne, to nemohu dopustit, protože nemohu svěřit tak vysokou částku cizím rukám. Jinak jsem také vázán smlouvami – to všechno je moře neštěstí. Co mne nejvíce uráží, je skutečnost, že Jeho Eminence *Rufo* ty ubohé ženy (= *Annu Girò* a její sestru *Paolinu Girò* zvanou *Trevisana*) zatěžuje poskvrnou, jakou svět nikdy na nich neviděl. Čtrnácte let jsme společně cestovali mnoha evropskými městy, a všude byla jejich počestnost („onestà“) obdivována; také pro Ferraru to platí /.../.“ V další souvislosti píše Vivaldi o svých zdravotních aj. potížích, pro které nemůže sloužit mši (o tom všem jednáme již výše). Antonio Vivaldi pak pokračuje: „Byl jsem tři karnevalové sezóny v Římě, abych vytvářel opery, tam jsem – Vaše Excellence to ví – nikdy nesloužil mši, ovšem hrál jsem v divadle, a přece víme, že dokonce Jeho Svatost mě chtěla slyšet hrát, víme, jakých projevů přízně se mi dostalo. Byl jsem povolán do Vídně, a nikdy jsem nečetl mši. V Mantově jsem stál tři roky ve službách nejvýše dobrotivého knížete z *Darmstadtu*, (vždy) společně s těmito ženami, které Vaše Nejjasnější Výsost vždy obmyslela nejvyšší přízní – a nikdy jsem nečetl mši. Moje cesty mě stály vždy mnoho, protože jsem je vždy podnikal se čtyřmi nebo pěti osobami, které mi pomáhaly. Vše, co mohu dobrého učiniti, dělám doma a u pracovního stolu. Proto mám čest být v písemném styku s devíti vysokými knížaty, a moje dopisy rázují celou Evropou. Z toho důvodu jsem napsal panu Mazzucchimu (*Angelo Mazzucchi*, impresário), že nemohu přijet do Ferrary, nedá-li mi k dispozici svůj dům. Krátce: vše prýští z mého utrpení, a tyto ženy jsou mi velkou oporou, protože znají všechny mé vady. To jsou skutečnosti, které zná takřka celá Evropa. /.../.“ (Přel. R. P.)

Není pramenně prokázáno, že by Antonio Vivaldi prováděl s těmito ženami věci lotrovské, ba dokonce ani nevíme, zda *Anna Girò* byla skutečně Vivaldiho milenkou.

Anna Girò (též *Giraud*, *Tessieri*) byla přeslavná. Nadšení posluchači věnovali jedinečnému umění paní *Anny Girò* mj. obřadní list, když zpívala v Divadle della Pergola ve Florencii roli Pulcherie ve Vivaldiho opeře *Atenaide*. Překrásně přednesla árii „*Oko je temné, jasný však pohled / tak milý je půvab mé modly*“. S lóží se na ni snášely listy se *sonetem*, v němž byl její zpěv srovnáván s milostnou harmonií, neboť povznáší k nebesům, tak jako dvě jitřenky. Pohled umělkyně vyjadřuje sladké utrpení srdcí. Je jako slunce, které propůjčuje svým paprskem ozdobu a krásu. Ani vítr v loubí, ani slavík nepřinášejí zprávu o lásce, tak jako okouzlující

zpěv dojmající každou duši, jenž má tisíce kouzel a rozkoší. Ty třímáš dvě krásné svítilny a předáváš jejich světlem a svým hlasem lásku, takže Kupido tebou dvojnásobně vítězí, když míří do srdcí. Sjednocen s tebou naráží na pobřeží tuskula svými křídly a vyvolává spor bohů lásky, aby se uhnízdil v tvé kráse a ctnosti“ (list uveřejnili Theophil Antonicek – Elisabeth Hilscher, *Vivaldi*. Akademische Druck- u. Verlagsanstalt, Graz 1997, s. 87; volně přel. R. P.). I Vivaldi si vysoce cenil jejího umění. Byla dokonalou jevištní umělkyní, vystihla charakter každé postavy, ba možná, že její umění herecké stálo výše než její zpěv. Možná, říkáme. V každém případě vybíral náš Mistr každý text, psaný v libretech, tak, aby vyhovoval postavě, kterou měla *Anna Girò* ztvárnit. *Anna Girò* bývala se svou sestrou zpravidla doma, a tak ji často Vivaldi povolal, aby jej podporovala v jeho skladatelské činnosti, ba obdivovala se mu. Měla hezké oči, upravené vlasy, v pase byla úzká, svou ušlechtilostí působila na muže. Přitom však nebyla vysloveně krásná. Málem jsme se ptali, co jí vlastně chybí? Vivaldi pro ni psal árie, které nebyly patetické ani ryze kantabilní, nýbrž které vyjadřovaly vnitřní pohyb, dění, vášně, které vyžadovaly interpretačně proměnlivý výraz zprostředkovaný vhodnou gestikou a mimikou. Bydlela dlouho v blízkosti Divadla Sant'Angelo, v domě, který bezprostředně navazuje na palác Corneriho-Spinelliův. *Anna* byla často provázena svou sestrou *Paolinou*. Chtěla se vdát, a tak se o svém záměru svěřila kongregaci v Benátkách roku 1748, tedy po Vivaldiho smrti. V textu se píše (pochází z 18. května), že se jmenuje *Anna Maddalena Tessieri* zvaná *Girò*. Pochází z Mantovy a žádá, aby bylo uznáno, že ve věku dvanácti let opustila rodné město a odebrala se do Benátek, aby získala vzdělání jako pěvkyně. Pak navštívila rozmanitá města; tak jí to přikazovalo její povolání. Poznala Milano, Torino, Pavii, Bolognu, Florencii, Graz, Vídeň, Piacenzu, Ferraru, Anconu, ale kromě toho takřka všechna důležitá města Benátské republiky. V některých se zdržela tři roky, v jiných dva, v jednotlivých z nich zase šest, pět nebo tři měsíce. Vždy ji provázela sestra. *Anna Magdalena* může prokázat, že dosud žila jako neprovdaná (během doby svých uměleckých cest), ale žádá nyní Jeho Svatost, Nejvyššího Patriarchu benátského, aby jí udělil potřebná povolení, vycházející z nedostatku příslušných dokladů o jejím svobodném vztahu, bera také na vědomí její přísežné prohlášení a vyjádření její jmenované sestry. Povolení bylo uděleno, a tak se *Anna Maddalena Tessieri*, zvaná *Girò*, provdala 20. srpna 1748 za *Antonia Maria Zanardini Landiho*. Její „*stato libero*“ (stav za svobodna) byl potvrzen.

Naše slovo o *Anně Girò* vychází z nových pramenných zjištění dvojice Antonicek–Hilscherová. Je patrné, že Vivaldi nezlomil nenávidný postoj *kardinála Ruffa*, takže jeho „ferrarské“ opery byly přece jen provedeny bez jeho přítomnosti. Zastoupil ho *Francesco Picchi*, se kterým se však nakonec přece jen nepohodl. Nesrovnal se ani s dalším impresáři *Antoniem Maurim*. Vivaldiho opera *Siroe Re di Persia* (první provedení na jaře 1727) byla nyní uvedena v *Anconě*. Tamní Teatro Fenice bylo svědkem takového neúspěchu při znovuuvedení opery *Siroe* v létě 1738, že to Vivaldi bral za uměleckou porážku, i když *Anna Girò* zpívala roli Emíry (Emira). Co na tom, že 27. ledna proběhlo úspěšné pasticcio *Rosmira* na libreto *Silvii Stampiglii*, RV 731. *Girò* zpívala opět titulní partii na prknech divadla Sant'Angelo v Benátkách, ale vedle melodií Vivaldiho obsahovalo dílo ještě sondy do kompozičního umění *Johanna Adolfa Hasseho*, *Georga Friedricha*

Händela, Giovanniho Battisty Pergolesiho a Antonia Mazzoniho. Opět se za Vivaldiho postaví Teatro Sant'Angelo, neboť 12. února znovu nastuduje *Armidu* s fascinující *Annou Girò* v hlavní roli. Ozve se i cizina, neboť rakouský *Klagenfurt* o karnevalu 1738 nastuduje *Rosmiru*. Jaký byl její ohlas, nevíme.

Štěstěna se odvrací. Správa Ospedale della Pietà na zasedání 28. března *reobnoví* zaměstnanecký poměr Antonia Vivaldiho (7 hlasujících je pro Vivaldiho, 4 hlasujících jsou proti němu).

Vivaldiho kritik a odpůrce, *kardinál Rufo*, vzdává se svého místa jako arcibiskup ferrarský. Končí Vivaldiho doba sporů, v níž byl poražen.

Jitřenka lepších dnů bliká z Vídně; v ní je provedeno pasticcio *Candace*, kde se objevuje také Vivaldiho hudba.